

Cititul unei cărți – act individual de voință, nu fenomen de masă

Gruia COJOCARU

În orice palier din învățământul preuniversitar românesc al ultimelor decenii, analfabetismul functional e o realitate îndeobște cunoscută, care se depozitează social, generând o îngustare a orizontului de cunoaștere, ce conduce la neputința înțelegerii unor noțiuni și fenomene simple, atât de necesare în construcția individuală, dar și în ființarea matură, articulată a națiunii. Cum era firesc, fenomenul a stârnit îngrijorare în Școala românească postdecembristă. Urmarea? Ca întotdeauna, când suntem debusolați ori depășiți de situație, uzăm cu temeinicie de tehnica improvizației. În acest caz, am abordat tema cititului cu un entuziasm care amintește de destinul autostrăzilor din spațiul carpatodanubiano-pontic, ce pe hârtie, în robuste studii de fezabilitate brăzdează țara în volume bine legate, dar care, din păcate, arareori sunt deschise înțelept pentru a le dezlega rostul. Așa se face că, la nivelul școlilor și liceelor, an după an inventăm solemn „festivaluri” pe bulevardul fericit al lecturii, uitând aspectul esențial: **cititul unei cărți nu este un fenomen de masă, ci reprezintă expresia unui act personal de voință, care, pentru a-și atinge menirea, trebuie să se desfășoare în intimitatea „celulei” individului, nu în piața publică!** Firește, dacă ai capacitatea să te extragi oarecum din planul realității imediate, poți citi o carte într-un parc, în mijloacele de transport în comun ori într-o cafenea, însă nimic nu egalează voluptatea romanului, a nuvelei, schiței, poeziei ori a piesei de teatru savurate în singurătatea care-ți șlefuește rotund lăuntru ființei. De aceea, promovarea lecturii în festivaluri, olimpiade, șezători ori alte găselnițe cu specific local, regional sau național mi se pare un act formal, fără consistență, similar cu acela în care – unii dintre noi, nu toți, firește – mergem la biserică pentru a cleveti, nu pentru a ne înveșmânta în suflul divin.

Este limpede că, atât timp cât tu, profesorul X, nu citești – iar această realitate este dureros de evidentă nu doar în Educație, ci și în celelalte paliere ale intelectualității – nu poți să inventezi trucuri pentru a-i determina pe elevi să ia calea librăriilor și a bibliotecilor fără a cădea în ridicol. Copilul, chiar și cel din ciclul primar, simte că nu te miști confortabil în universul pe care i-l propui, iar credibilitatea de cadru didactic este într-o liberă cădere, care antrenează justificat refuzul elevului de a se adânci în substanța cărților. Ar fi onest să recunoaștem, măcar față de noi înșine, că am căzut în patima rețelilor de socializare, a platformelor de streaming video, a emisiunilor de divertisment ori cu caracter sportiv, iar cartea, cel mai adesea, ajunge (de multe ori) un bun de tipar pentru molii...

Recent, la final de an școlar, în cancelaria unui prestigios liceu din țară, un profesor de limba și literatura română i s-a plâns directorului: „*Vai, domn' director, elevii nu mai citesc deloc!*”. La care directorul, un mucalit albit de viața la catedră, întreabă: „*Dar tu ce-ai citit în ultimul an?!*” Răspunsul – „*Eu am citit la vremea mea!*” – arată limpede unde ne situăm pe tărâmul culturii.

Realitatea e că cei care încă mai citesc și altceva decât literatură de specialitate sunt priviți ca niște relicve de care ar trebui să ne debarasăm, dacă vrem să nu ne fie „*pângărită*” sănătatea mentală. Ca profesor, întru supraviețuirea decentă într-un colectiv didactic, trebuie să-ți fereci cu o mie de lacăte faptul că zilnic aloci un anume timp cititului. Orice abordare a unui plan ideatic (nu ideal!), prilejuit de întâlnirea cu opera unui scriitor, e imediat repudiată pe alea zeflemei, individul în cauză fiind privit cu suspiciune, etichetat corespunzător și, evident, evitat. În schimb, discuțiile despre modă, gastronomie, îngrijirea și tonificarea tenului, descifrarea enigmei din ultima telenovelă, prinse colorat în bancuri de cartier, te vor face omul reprezentativ din top, care, „*cu evlavie de vulpe*” – vorba poetului „*nepereche*” – fixează suveran ștacheta comunicării la glezna patrupedelor.

Modalități colective întru direcționarea copiilor și adolescenților spre literatura universală sunt puține și firave, oricâte strategii am concepe la nivelul Școlii ori pe platformele educațional-culturale, nu doar în România, ci oriunde pe Terra. În timp ce spiritele rudimentare, indiferent de vârstă, n-au avut și nici nu pot avea vreo legătură cât de cât acceptabilă cu actul cititului – invoc ideea de „*a citi*”, care presupune adâncirea în miezul cuvintelor, nu „*a lectura*”, demers care vizează parcurgerea superficială a unui text –, tinerele elite, întru asimilarea unui bagaj informațional, generator în viitor de bunăstare materială la nivel individual și macrosocial, sunt obligate de pragmatismul vremurilor să se focalizeze pe un tip de efort care determină eliminarea emoției și a sensibilității estetice. Literatura – indiferent de orientări și curente – hrănește însă ideea cu sensibilitate, emoție și pasiune. Deposdată de aceste atribute, literatura viitorului s-ar transforma într-un volum de psiho-pedagogie, numai bun pentru o lucrare de licență, receptată „*sacru*” doar de ziduri.

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

...Și totuși, există soluții palpabile pentru atragerea copiilor spre lumea cărților, prima fiind selectarea atentă a textelor literare. Dacă vii cu opere care abundă în descrieri, nu va crește deloc procentul cititorilor de literatură. Apoi, trecerea de la basmele și poveștile copilăriei la fabulele și povestirile penetrante trebuie să se producă rapid, accelerat, pe măsură ce elevul parcurge fluent și conștient textul literar. Un autor excelent – după o trecere sumară, dar necesară, prin poemele în proză ale lui Emil Gârleanu – este Marin Preda. Firește că n-o să-i ceri elevului din clasa a IV-a să citească „Delirul” ori „Cel mai iubit dintre pământeni”, însă volumul de proză scurtă „Întâlnirea din pământuri” lasă urme vii în conștiința sa. Mai târziu, în gimnaziu și liceu, ajungerea la nuvelistica lui Lev Tolstoi garantează intrarea senină, flămândă pe autostrada literaturii. Parcă aud însă spunându-se: „Da, dar Tolstoi e greu de asimilat chiar și în nuvelistică!” Dar ți-a cerut cineva să începi cu „Sonata Kreutzer”, cu „Moartea lui Ivan Ilici” sau cu „Părintele Serghi”?!? (Serghi, nu Serghei!). Nu, însă orice elev de nivel mediu din clasa a V-a descifrează lejer nuvele precum „Cât pământ îi trebuie omului”, „Stăpân și slugă” sau „Holstomer – povestea unui cal”! Și nu numai că înțelege astfel de texte, dar se și cutremură citindu-le. După parcurgerea lor se produc creșteri formidabile la nivelul asimilării Vieții, cu toate ale ei, mutații benefice care, în final, fac din elevi niște consumatori de literatură consecvenți, ce încep să înțeleagă holistic dinamica sufletului omenesc și a interacțiunilor umane.

Iar de la nuvelistica lui Lev Tolstoi, drumul este deschis. Putem urca în zona de roman a marelui prozator rus, dar putem să adâncim perspectiva prin prozatori precum Ernest Hemingway, initial cu „Bătrânul și marea”, John Steinbeck – „Șoareci și oameni” și „Fructele mâniei”, sau, mai nou, Guzel Iahina, cu „Zuleiha deschide ochii”, „Copiii de pe Volga” și „Trenul spre Samarkand”. În clasele terminale de liceu nu trebuie ratat, în niciun caz, Feodor Dostoievski. Nici Franz Kafka, William Faulkner, Albert Camus, Jean-Paul Sartre, George Orwell, Aldous Huxley, Wiliam Golding, J.M. Coetzee, Gabriel Garcia Marquez, Mario Vargas Llosa. Încântător prin al său realism murdar, dar penetrant și succulent, e Charles Bukowski – mi-e greu să cred că sunt mulți adolescenți, tineri și nu numai care nu l-ar savura cu nesăț!

Lista autorilor de literatură cu opere formidabile, care nu trebuie ratate, e lungă și nu-i cazul aici să încerc s-o epuizez. Nici n-aș putea, desigur. Un ultim amănunt, referitor la selecția cărților: dacă auzim de un scriitor valoros, de pildă Michel Houellebecq, cel mai important prozator în viață, din punctul meu de vedere, nu începem să-i citim romanul de căpătâi – „Posibilitatea unei insule” –, ci trecem întâi prin opere ceva mai accesibile, cum ar fi „Serotonina”, „Supunere” și „Anihilare”. De ce? Pentru că astfel ne vom delecta cu voluptatea savurării miezului, pe măsură ce avansăm în substanța universului revelat.

Concluzionând, se poate spune că, la elevi, gustul cititului se formează în școala primară și se dezvoltă prin modelare activă în gimnaziu și liceu, doar acolo unde profesorul – având preocupări permanente pentru pătrunderea în universul cărților și dincolo de ce indică fișa postului – împărtășește altruist *experiențele* din zona literară.

Gruia Cojocaru,
7 august 2024